

Smjernice za socijalno poduzetništvo u području održivog razvoja

Sažetak

- Socijalna poduzeća su novi tipovi inovativnih organizacija koje su institucionalizirale usmjerenje na socijalnu misiju u podupiranju dobrobiti ljudi ili planete te mogu imati značajnu ulogu u održivom razvoju. Socijalno poduzetništvo je relativno novo i nerazvijeno područje u Hrvatskoj. Ključne prepreke razvoju socijalnog poduzetništva su vezane za nedostatak prepoznavanja i svijesti o socijalnom poduzetništvu među financijskim institucijama, potpornim organizacijama i u općoj javnosti te nedostatno podržavajući financijski okvir.
- Stoga kako bi se potaknulo daljnje djelovanje i ostvario potencijal novog načina rada usmjerenog održivom razvoju problemu nerazvijenosti i manjka poticajnog okruženja, treba pristupiti i sa političke perspektive (zagovaranjem razvoja sektora prema donositeljima politika), ekonomske perspektive (pružanjem financijske podrške, poreznog statusa ali i promoviranja ovakvog oblika ekonomije), ali i okolišne perspektive (pružajući potporu akterima usmjerenima na održivost razvoju na lokalnim razinama).
- Uvidima iz istraživanja i prakse SUSTINEO projekt daje preporuke u smjeru *prepoznavanja socijalnog poduzetništva kao strateškog prioriteta za nacionalnoj i lokalnoj razini, razvoja stalnih shema financiranja, korištenja lokalnih prostora, razvoja, razvijanja i educiranja o poslovnim modelima socijalnih poduzeća usmjerenih na lokalnu zajednicu, umrežavanja aktera na lokalnoj razini, ulaganje u aktere koji imaju potencijal razvoja socijalnih poduzeća u sferama održivog razvoja, jačanja vidljivosti socijalnog poduzetništva u lokalnoj zajednici te mjerenja utjecaja.*

UVOD

Ključni izazov projekta SUSTINEO je bio kako pridonijeti postizanju održivog razvoja (OR) u Hrvatskoj. Naime, uočen je manjak povezanosti između stvarnih lokalnih razvojnih potreba i javnih politika, a osim na razini pojedinih dionika, ne postoji ni sustavno zagovaranje, kao ni kompetencije za upravljanje te provedbu održivog razvoja na razini Hrvatske.

Odgovor projekta je povezivanje i umrežavanje udruga, lokalne samouprave i visokoobrazovnih institucija te jačanje kapaciteta za zajedničko djelovanje u provedbi održivog razvoja. Između ostalog, provedena su i tri znanstvena istraživanja o temama vezanim za različite aspekte održivog razvoja (održiva mobilnost, uloga lokalnih akcijskih grupa u poticanju lokalnog razvoja u ruralnim zajednicama te socijalne inovacije), koja su poslužila za izradu smjernica za kvalitetnije oblikovanje javnih politika vezanih uz OR.

U ovom tekstu se fokusiramo na **socijalno poduzetništvo i održivi razvoj**, dajemo kratki prikaz čimbenika u području, prikazujemo ukratko rezultate i dokaze iz istraživanja u okviru projekta SUSTINEO te na kraju dajemo određene preporuke za poboljšanje stanja, primarno u lokalnim kontekstima.

Pozadina priče

Socijalno poduzetništvo

Mnoštvo je potencijalnih razloga zbog kojih se socijalno poduzetništvoⁱ pojavljuje kao relevantno područje prakse i istraživanja zadnjih desetljeća, od propitivanja postojećih ekonomskih modela i zahtjeva za humanijom ekonomijom, ekonomskih i ekoloških kriza kao i izazova s kojima se suočava socijalna država.

Socijalno poduzetništvo kao trend unutar poduzetništva općenito (usmjeren na stvaranje društvene vrijednosti), a socijalna poduzeća kao nove tipove inovativnih organizacija koje su institucionalizirale usmjerenje na socijalnu misiju u podupiranju dobrobiti ljudi ili planeteⁱⁱ. Organizacije koje smatramo socijalnim poduzećima (različitih organizacijskih oblika, ovisno o kontekstu) karakteriziraju aktivnosti na tržištu (primjerice, prodaja dobara i usluga), ali uz ograničenje raspodjele dobiti i socijalni cilj kao primarni razlog nastanka i orijentacije djelovanja. Često imaju i neki oblik participativnosti i demokratičnosti u odlučivanju. Socijalnim poduzećima je glavna svrha stvoriti pozitivan društveni utjecaj i strategije stvaranja prihoda su usmjereni ka postizanju ili širenju svog društvenog utjecajaⁱⁱⁱ.

Socijalno poduzetništvo i održivi razvoj

Postoji potražnja za inovativnim društvenim i ekološkim akcijama koje su u stanju odgovoriti na nove izazove (poput klimatskih promjena, rasta nejednakosti ili migracija).^{iv} Socijalno poduzetništvo se može gledati prostor za nova partnerstva različitih dionika, model političke transformacije i osnaživanje ili pokretač sustavne društvene promijene^v, što je danas posebno bitno ako želimo napraviti promjene prema održivom razvoju. Socijalna poduzeća su akteri koji promiču održivu socijalnu i ekonomsku politiku, čiji principi distribucije trebaju uključivati podmirivanje ljudskih potreba, potrebe drugih zemalja i budućih generacija ali i brigu o planetu. Socijalna poduzeća stoga mogu imati značajnu ulogu, posebno na lokalnim razinama potičući ekološka rješenja, obnovljive izvore energije te održiviji lokalni gospodarski razvoj.

Mapiranje socijalnih poduzeća u Europi pokazuje da su nakon aspekta djelovanja za socijalne politike i demokraciju, okolišne aktivnosti poput smanjenja emisija i otpada te obnovljivih izvora energije neka od glavnih područja djelovanja socijalnih poduzeća u Europi^{vi}.

Socijalno poduzetništvo u Hrvatskoj

Socijalno poduzetništvo je relativno novo područje u Hrvatskoj. Koncept socijalnog poduzetništva „prodire“ u Hrvatsku na prijelazu stoljeća. Nakon toga se dalje razvija naprijed uz pomoć i potporu Međunarodne i inozemne organizacije, najviše kroz djelovanje organizacija civilnog društva, a zatim samostalno^{vii}. Strategija razvoja društvenog poduzetništva u RH za razdoblje od 2015. do 2020. godine je bila ključna točka koja je dala definiciju i karakteristike socijalnog poduzetništva te da trebala razviti u područjima pravnog okvira, financiranja, obrazovanja i vidljivosti^{viii} no njena implementacija je manjkava što je ograničilo razvoj sektora^{ix}. Unatoč tome može se primijetiti da dolazi do pojave novih socijalnih poduzeća, razvoja obrazovanja na formalnoj i neformalnoj razini, nekih inkubatora i akceleratora te drugih financijskih i potpornih programa koji djelomično utječu na razvoj sektora. Brojke najčešće govore o nekoliko stotina socijalnih poduzeća u Hrvatskoj^x koji djeluju u različitim područjima od socijalne i radne

integracije, socijalnih usluga do održivog razvoja. No većina je i dalje početnim fazama razvoja s manjim brojem zaposlenih i manjim prihodima. Ključne prepreke razvoju socijalnog poduzetništva su vezane uz nedostatak prepoznavanja i svijesti o socijalnom poduzetništvu među financijskim institucijama i potpornim organizacijama i u općoj javnosti te nedostatno podržavajući financijski okvir^{xi}. U sferi socijalnog poduzetništva u Hrvatskoj se javljaju inovativna djelovanja vezana za održivi razvoj kao i promišljanja o socijalnom poduzetništvu kao aspektu pospješivanja mogućnosti održivog razvoja^{xii}. O tome dijelom govore i uvidi SUSTINEO projekta. Posljednje istraživanje (*Hrvatski monitor društvenog poduzetništva*) je pokazalo da velika većina socijalnih poduzeća djeluje na ostvarivanju više od jednog UN Cilja održivog razvoja. Smanjenje nejednakosti, dostojanstven rad i ekonomski rast, zdravlje i blagostanje te održivi gradovi i zajednice su najčešći ciljevi održivog razvoja (SDGs) koje socijalna poduzeća nastoje ostvariti^{xiii}.

Socijalno poduzetništvo i održivi razvoj – Rezultati i dokazi iz istraživanja u okviru projekta SUSTINEO

U okviru SUSTINEO projekta je provedeno istraživanje koje se temeljilo na kvalitativnom istraživačkom pristupu, budući da se radi od nedovoljno istraženom fenomenu, kroz eksplorativne višestruke studije slučaja (N=5). Slučajevi u istraživanju su bile organizacije šireg potencijalno nacionalnog dosega (različiti tipovi pravnih osoba) koje djeluju u raznolikim područjima održivog razvoja, od kojih je jedan imao obilježja socijalno poduzetništva. Nekoliko je lekcija studija slučaja koja mogu biti primjenjive za daljnji razvoj socijalnih poduzeća u području održivog razvoja.

Primarnost vrijednosti se pokazala značajnim pokretačem socijalnih inovacija i sociopoduzetničkog djelovanja vezano za održivi razvoj. Kako su među prvima koje rade na socijalno inovativan način u pojedinim područjima održivog razvoja, nije neobično što dio studija slučaja kao ključne vrijednosti imaju autentičnost i transparentnost. Mnoge od njih pokušavaju zamijeniti vrstu socijalnog kapitala koji imamo u hrvatskom društvu i vide sebe kao pokretače širih transformacija.

Iskorištavanje resursa. Financiranje poprima različite oblike od uglavnom tržišnog financiranje te druge tipove organizacija čije je financiranje, ali i sama logika djelovanja organizacija uglavnom hibridna. Financijske prepreke uključuju manjak resursa i kapitala za poduzetničke aktivnosti, kao i probleme projektnog financiranja organizacija civilnog društva, poput kompleksne financijske administracije, kašnjenja isplata i drugo. Uz to se vežu i druge administrativne prepreke, pretjerana birokratizacija i administrativna rigidnost

Procesna inovativnost. Obilježja inovativnosti možemo naći dobrim dijelom u načinu rada ili poslovnim modelima. Svoju inovativnost percipiraju prvenstveno u procesnom smislu, kroz poslovne modele ili modele vladavine, a tek potom kroz inovativna obilježja proizvoda.

Lokalne studije slučaja su napravljene u okviru projekta SUSTINEO kako bi se dodatno sagledao potencijal socijalnih inovacija za održivi razvoj u hrvatskom kontekstu na lokalnoj razini. Lokalne studije slučaja su provođene u više faza od strane projektnih partnera uključenih u ovu dionicu.

Naglasak 1: lokalne studije slučaja u projektu SUSTINEO, primjer socijalnog poduzetništva

Postoji nekoliko značajnih segmenata koji omogućuju i doprinose bavljenju socijalnim poduzetništvom te posljedično omogućuju njegovu primjenu i razvoj. Na primjeru Marunuše d.o.o. ključnima su se pokazali volja, suradnja i podrška.

Sam poduzetnik prije svega mora imati velik **voljni moment** za upustiti se u taj „pothvat“ bavljenja društveno korisnim, socijalnim aktivnostima. Mora biti informiran i osviješten o pojmu i dobrobiti bavljenja socijalnim poduzetništvom, imati širinu razmišljanja i svijest o važnosti ulaganja u svoju zajednicu jer će time i njegov život u toj i takvoj zajednici biti ispunjeniji. To je dvosmjerni proces jer će ti zajednica čiji si dio vratiti onoliko koliko sam u nju uložiš.

Druga ključna stvar je **suradnja**, u našem primjeru suradnja između neprofitnog i profitnog sektora. Neprofitni sektor ima viziju, znanje, volontere, iskustvo i ekološku osviještenost, što je sve pretočeno i prošireno poduzetničkim aktivnostima novonastalog j.d.o.o.-a koji je uz to podržao druge male lokalne poduzetnike čiju ponudu je uključio u svoju ponudu.

Treća stvar je **podrška lokalne zajednice**, podrška javnosti, podrška javnog sektora kroz sufinanciranje bilo kroz natječaje i bespovratna sredstva ili kroz davanja prostora u najam po jako povoljnim uvjetima, podrška ostalih subjekata iz neprofitnog i profitnog sektora kroz umrežavanje i suradnju.

Osim toga uvide u kontekstu djelovanja, mogućnosti i izazove socijalnog poduzetništva kao područja u razvoju nam može dati i primjer iskustva SUSTINEO projektnog partnera.

Naglasak 2: lokalni uvidi partnera s iskustvom socijalnog poduzeća - DEŠA

Iskustva udruge DEŠA pri osnivanju i radu socijalnog poduzeća govore da **pravni i institucionalni okvir** djelovanja socijalnih poduzeća ne postoji, iako smo imali nekolicinu inicijativa na nacionalnom nivou da se pristupi izradi okvira za lakše poslovanje socijalnih poduzeća. Zakonskim okvirima bi se osim olakšavanja djelovanja socijalnih poduzeća omogućila i veća vidljivost istih, ali i ojačala njihova pozicija društvu. Izostanak pravne i institucionalne regulative onemogućuje mjerenje ishoda socijalnog poduzetništva, njegove učinkovitosti u društvu.

Izazov predstavlja i teško **pronalaženje ljudskih resursa** za rad u poduzeću u turistički atraktivnom području u kojem organizacija djeluje. Zahtjevi za visinom dohotka od potencijalnih zaposlenika uvelike prelaze mogućnosti, a da se ne poremeti linija održivosti poduzeća. No s druge strane s obzirom da DEŠA djeluje na turističkom području imaju mogućnost veće održivosti i uspijevaju se samostalno financirati kroz prodaju svojih proizvoda i usluga. To se mora sagledati i iz pozicije da je udruga, osnivač poduzeća, te se poduzeće logistički oslanja na udrugu, što i omogućuje financijsku održivost, jer poduzeće koristi ljudske resurse udruge, prostore udruge te opremu udruge za svoj rad. Ova međusobna „povezanost“ udruge i tvrtke često stvara propitivanje legalnosti nekih postupaka što komplicira djelovanje ikakvog tipa odnosa socijalnog poduzeća i udruge koja ga je osnovala.

Javnost poznaje i gleda na socijalno poduzetništvo kao na oblik poduzetništva koji je isključivo vezan za ranjive skupine, što dijelom i jest. No očekuje se onda i **specijalizirana podrška** u odnosu na sadašnju situaciju da se ranjive skupine i njihove skupne poduzetničke ideje susreću s istim problemima i izazovima kao i standardna poduzeća.

Ključni problem na koji nailazimo u području socijalnoj poduzetništva u sferi održivog razvoja je što je socijalno poduzetništvo relativno novo i ograničeno razvijeno područje u Hrvatskoj. Strategija razvoja društvenog poduzetništva u RH za razdoblje od 2015. do 2020. godine je bila ključna točka koja je dala

definiciju i karakteristike socijalnog poduzetništva no njena implementacija je manjkava što je ograničilo razvoj sektora. U sferi socijalnog poduzetništva u Hrvatskoj se javljaju inovativna djelovanja vezana za održivi razvoj kao i promišljanja socijalnog poduzetništva kao aspekta pospješivanja mogućnosti održivog razvoja.

Stoga kako bi se potakla daljnja djelovanja i ostvario potencijal novog načina rada usmjerenog održivom razvoju problemu nerazvijenosti i manjka poticajnog okruženja treba pristupiti i sa **političke perspektive** (zagovaranjem razvoja sektora prema donositeljima politika), **ekonomske perspektive** (pružanjem financijske podrške, poreznog statusa ali i promoviranja ovakvog oblika ekonomije), ali i **okolišne perspektive** (pružajući potporu akterima usmjerenima na održivost razvoju na lokalnim razinama).

Prijedlog mogućeg djelovanja / javnih politika

Ključne prepreke razvoju socijalnog poduzetništva su vezane za nedostatak prepoznavanja i svijesti o socijalnom poduzetništvu među financijskim institucijama i potpornim organizacijama i u općoj javnosti i nedostatno podržavajući financijski okvir. Kako socijalno poduzetništvo ima potencijal doprinosa održivom razvoju i razvoju socijalnih inovacija u tom području dajemo preporuke za njegov daljnji razvoj. Posebno se usmjeravamo na lokalnu razinu gdje se jednostavnije mogu uposliti lokalni razvojni resursi, ljudski, ekonomski te socijalni kapital koji postoji u zajednicama kako bi se ostvario pristup razvoju vođen odozdo.

Donositelji odluka na nacionalnoj razini mogu osigurati zakonodavni i strateški okvir za razvoj socijalnog poduzetništva. Mogu naučiti iz evaluacije strategije koja je uočila da je strategija implementirana manjkavo i u ograničenom opsegu. No daje i preporuke za razvoj područja te daljnje ulaganje financijskih sredstava u razvoj novih i rad postojećih socijalnih poduzeća kao i druge oblike podrške (potporu obrazovanja, mjerenja učinaka/utjecaja i istraživanja) u ovom području u perspektivi 2021 - 2027.

Donositelji odluka na lokalnim razinama mogu prepoznati socijalno poduzetništvo, njegov potencijal i pružiti mu lokalnu podršku (putem natječaja, orijentacije ka socijalnom poduzetništvu u pojedinim sferama, osiguravanja prostornih uvjeta, edukacije i drugih oblika podrške). Također mogu uključiti socijalne i ekološke kriterije u svoje javne nabave.

Preporuke

PREPORUKA	KRATKO OBJAŠNENJE
Socijalno poduzetništvo kao strateški prioritet na lokalnoj razini	<i>Uključiti socijalno poduzetništvo u strateške planove na lokalnoj razini te ih istaknuti kao jedan od razvojnih prioriteta. Kako ne postoji institucionalna podrška (primjerice Strategija razvoja za područje 2015-2020 je nedostatno provedena te nema nove), lokalne vlasti trebaju prepoznati socijalno poduzetništvo kao okvir održivog lokalnog razvoja. Razvoj socijalnog poduzetništva nasloviti u lokalnim i regionalnim razvojnim strategijama kao i strategijama LAG-ova te posljedično učiniti dijelom godišnjih akcijskih planova. Na nacionalnoj razini se preporučuje izrada novog strateškog dokumenta, jasnija podjela odgovornosti i koordinacija ključnih aktera.</i>
Stalne sheme financiranja	<i>Sporadičnost i nedostupnost financiranja ograničava razvoj sektora. Preporuka je na razini gradova, općina i županija imati kontinuirane godišnje natječaje usmjerene isključivo na socijalna poduzeća. To može uključivati bespovratne financijske poticaje za osnivanje i rad socijalnih</i>

	<i>poduzeća te različite vrste potpora za već postojeće. Ili pak višegodišnje sheme financiranja (putem socijalnog ugovaranja), posebno za socijalna poduzeća za radnu integraciju.</i>
Lokalni prostori u javnom vlasništvu u službi socijalnog poduzetništva	<i>Jedna od preporuka može biti i u vezana za davanje na korištenje/ili povoljnije sheme zakupa prostora u posjedu lokalnih samouprava za sociopoduzetničke svrhe. Ti prostori su brojni, posebice u većim gradovima.</i>
Obrazovanje o poslovnim modelima socijalnih poduzeća i drugim aspektima usmjerenima na lokalnu zajednicu	<i>Oснаživanje njihovih ljudskih kapaciteta je bitno za razvoj socijalnih poduzeća. Socijalnim poduzećima se preporučuje da usvajaju nova znanja i kontinuirano se educiraju o poslovnim modelima i procesima kao aspekt ulaganja u održivost svojih poslovnih inicijativa. Preporučuje se stoga i povezivanje s sveučilištima i drugim obrazovnim organizacijama u lokalnoj zajednici te daljnje razvijanje obrazovanja za socijalno poduzetništvo.</i>
Umrežavanje aktera na lokalnoj razini	<i>Preporučuju se lokalno umrežavanje organizacija kroz zajedničko djelovanje, razmjenu resursa, istupanje u javnost i zagovaranje, kao i razvoj lokalnih „one stop shops“, mjesta na kojima se mogu dobiti informacije i podrška za pokretanje i rad socijalnih poduzeća.</i>
Ulaganje u aktere koji imaju potencijal razvoja socijalnih poduzeća	<i>Prepoznavanje osoba ili organizacija kroz kapacitete koji imaju potencijal djelovanja i ulaganje u njihova znanja i vještine. Razvoj programa neformalnog obrazovanja, povezivanja sa primjerima dobre prakse i učenja od drugih. Osvještavanje programa koji se razvijaju i unutar Akcijskog plana za socijalnu ekonomiju EU. Također razvoj obrazovanja za ranjive skupine koji se mogu pokrenuti ili biti dio socijalnih poduzeća.</i>
Jačanje vidljivosti socijalnog poduzetništva u lokalnoj zajednici	<i>Socijalno poduzetništvo pati od neprepoznavanja na nacionalnoj i na lokalnoj razini. Preporuka je da socijalna poduzeća organiziraju kampanje kako bi promovirali svoje djelovanje. Pojedinačno ili zajednički sa drugim socijalnim poduzećima bi više trebali istupati u javnosti promovirajući vrijednost socijalnog poduzetništva, uključujući PR i marketinške aktivnosti te imati /javne kampanje.</i>
Mjerenje učinaka socijalnih poduzeća	<i>Ono je blisko vezano za vidljivost, ali i rad organizacija. Kako bi stekle legitimitet i pokazale lokalnoj zajednici dobrobiti koje donose, preporučuje se da socijalna poduzeća počnu mjeriti svoj utjecaj koristeći alate koji su prikladni za veličinu i područje djelovanja organizacija. Primjerice kao početna točka se preporučuje se usvajanje obaveznog (dvo)godišnjeg nefinancijskog izvještavanja svim lokalnim socijalnim poduzećima.</i>

O PROJEKTU

Svrha projekta je doprinijeti jačanju kapaciteta za zajedničko djelovanje i umrežavanje ciljnih skupina, stvoriti zagovaračku mrežu koja će sustavno djelovati u zagovaranju i provedbi OR-a, istražiti područja bitna za sustavnu provedbu OR-a u RH te dati smjernice za kvalitetnije oblikovanje javnih politika vezanih uz OR. Više o projektu na odraz.hr.

Financiranje: Europski socijalni fond - Tematske mreže za društveno-ekonomski razvoj te promicanje socijalnog dijaloga u kontekstu unapređivanja uvjeta rada

Ukupna vrijednost projekta: 3.473.996,69 kn

Trajanje: 28. listopada 2020. - 27. listopada 2023.

EU financiranje: Europski socijalni fond 2014.-2020.

LITERATURA

1. Baturina, D., Babić Z. (2021). *Socijalna ekonomija i socijalno poduzetništvo*. Zagreb: Pravni fakultet, Sveučilišta u Zagrebu.
2. Borzaga, C., Galera, G. (2014). New Trends in the Nonprofit Sector in Europe: The Emergence of Social Enterprises. In: Costa, E. Parker, L. D, Andreaus, M. (eds.) *Accountability and Social Accounting for Social and Non Profit Organizations* (Advances in Public Interest Accounting, Volume 17) Emerald Group Publishing Limited, 89-110
3. Bušljeta Tonković, A., Puđak, J., Šimleša, D. (2018). Društveno poduzetništvo kao pomoćni model održivom ruralnom razvoju: studija slučaja Središnje Like (Hrvatska). *Socijalna ekologija*, 27 (1), 3-26. <https://doi.org/10.17234/SocEkol.27>. ;
4. Europska komisija (2020). *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report*. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupno na: <https://europa.eu/!Qq64ny>.
5. Huybrechts, B., Nicholls, A. (2012) Social entrepreneurship: definitions, drivers and challenges. In: Volkmann, C. K., Tokarski, K., O., Ernst, K., (eds.), *Social Entrepreneurship and Social Business. An Introduction and Discussion with Case Studies*. Wiesbaden: Springer Gabler.
6. Huybrechts, B., Nicholls, A. (2012) Social entrepreneurship: definitions, drivers and challenges. In: Volkmann, C. K., Tokarski, K., O., Ernst, K., (eds.), *Social Entrepreneurship and Social Business. An Introduction and Discussion with Case Studies*. Wiesbaden: Springer Gabler
7. Nicholls, A., Collavo, T (2018). The concept of social entrepreneurship in atlas of social innovation new practices for a better future. In: Howaldt, J., Kaletka, C., Schröder, A., Zirngiebl, M (eds.) *Atlas of Social Innovation: 2nd Volume – A World of new Practices*. Munchen: oekom Verlag GmbH
8. Šimleša, D., Bušljeta Tonković, A., Puđak, J. (2015). *Mapiranje novih obzora. Izvještaj o stanju društvenog poduzetništva u Hrvatskoj*. Zagreb. Institut
9. Vasseur, T., Hazl, V., Petričević, T., Jug, V., Šešel Sarajlić, I. (2021). *Vrednovanje djelotvornosti, učinkovitosti i učinka operativnog programa učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020. GRUPA 7: Vrednovanje društvenog poduzetništva. Završno izvješće o provedenom vrednovanju* Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
10. Vidović, D. (2019). *Social enterprises and their ecosystems in Europe: Country report – Croatia*. Luxembourg, Publications Office of European Union: European Union
11. Vidović, D., Šimleša, D., Baturina, D. (2023.) *Hrvatski monitor društvenih poduzeća 2022.*, Čakovec, ACT Grupa
12. VLADA RH (2015). *Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske

ⁱ Različiti autori koriste pojam socijalno ili društveno poduzetništvo. Autori ovog udžbenika iz dolje navedenih razloga koriste pojam socijalno poduzetništvo. No, bitno je napomenuti da je od procesa izrade Strategije za razvoj društvenog poduzetništva 2015.-2020. za službene dokumente usvojen pojam društveno poduzetništvo. Određenu argumentaciju za korištenje ovog pojma možete pronaći u Šimleša i sur., 2015. Šimleša, D., Bušljeta Tonković, A., Puđak, J. (2015). Mapiranje novih obzora. Izvještaj o stanju društvenog poduzetništva u Hrvatskoj. Zagreb. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Argumente za korištenje pojma socijalno poduzetništvo možete naći u Baturina i Babić 2021

ⁱⁱ Borzaga, C., Galera, G. (2014). New Trends in the Nonprofit Sector in Europe: The Emergence of Social Enterprises. In: Costa, E. Parker, L. D, Andreaus, M. (eds.) *Accountability and Social Accounting for Social and Non Profit Organizations (Advances in Public Interest Accounting, Volume 17)* Emerald Group Publishing Limited, 89-110.

ⁱⁱⁱ Baturina i Babić 2021

^{iv} Huybrechts, B., Nicholls, A. (2012) Social entrepreneurship: definitions, drivers and challenges. In: Volkmann, C. K., Tokarski, K., O., Ernst, K., (eds.), *Social Entrepreneurship and Social Business. An Introduction and Discussion with Case Studies.* Wiesbaden: Springer Gabler.

^v Nicholls, A., Collavo, T (2018). The concept of social entrepreneurship in atlas of social innovation new practices for a better future. In: Howaldt, J., Kaletka, C., Schröder, A., Zirngiebl, M (eds.) *Atlas of Social Innovation: 2nd Volume – A World of new Practices.* Munchen: oekom Verlag GmbH.

^{vi} Europska komisija (2020). Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupno na: <https://europa.eu/!Qq64ny>.

^{vii} Vidović, D. (2019). Social enterprises and their ecosystems in Europe: Country report – Croatia. Luxembourg, Publications Office of European Union: European Union

^{viii} VLADA RH (2015). Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.

^{ix} Vasseur, T., Hazl, V., Petričević, T., Jug, V., Šešel Sarajlić, I. (2021). Vrednovanje djelotvornosti, učinkovitosti i učinka operativnog programa učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020. GRUPA 7: Vrednovanje društvenog poduzetništva. Završno izvješće o provedenom vrednovanju Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

^x Vidović, D. (2019). Social enterprises and their ecosystems in Europe: Country report – Croatia. Luxembourg, Publications Office of European Union: European Union.; Baturina, D., Babić Z. (2021). *Socijalna ekonomija i socijalno poduzetništvo.* Zagreb: Pravni fakultet, Sveučilišta u Zagrebu.

^{xi} Vidović i sur. 2022/ Baturina i Babić 2021 / Vidović, D. (2019). Social enterprises and their ecosystems in Europe: Country report – Croatia. Luxembourg, Publications Office of European Union: European Union

^{xii} Bušljeta Tonković, A., Puđak, J. i Šimleša, D. (2018). Društveno poduzetništvo kao pomoćni model održivom ruralnom razvoju: studija slučaja Središnje Like (Hrvatska). *Socijalna ekologija*, 27 (1), 3-26. <https://doi.org/10.17234/SocEkol.27>. ; Baturina i Babić, 2021)

^{xiii} CSEM 2022

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.
Sadržaj teksta isključiva je odgovornost ODRAZ-a.